

Original scientific paper

UDC 27-18-051.81:27-18-051.9
<https://doi.org/10.2298/GSGD2501411S>

Received: March 31, 2025

Corrected: April 20, 2025

Accepted: April 24, 2025

Milena Šećerov^{1*}, Milica Solarević^{}**

**Institute of Social Sciences, Centre for Demographic Research, Kraljice Natalije 45, Belgrade, Serbia.*

***University of Novi Sad, Faculty of Science, Department of Geography, Tourism and Hotel Management, Trg Dositeja Obradovića 3, Novi Sad, Serbia.*

INTERGENERATIONAL SOLIDARITY FROM A GENERATION Z PERSPECTIVE

Abstract: Acknowledging that the 21st century is characterized by a significant rise in life expectancy and a growing aging population, this societal shift has become a central focus in numerous public policies. The focus of this article is to delve into the attitudes of Generation Z concerning intergenerational connection and solidarity, particularly towards older adults. The primary objective of this paper is to analyze society's readiness for intergenerational solidarity and mutual respect, with a keen awareness of the obstacles that may hinder such progress, focusing on older adults and Generation Z. The research is based on a questionnaire on the attitudes of Generation Z about intergenerational solidarity towards older adults. Results indicate that Generation Z currently spends limited time with older adults but has a legitimate desire to spend more time with older adults. Moreover, this generation deeply respects older adults, recognizing their vital role as integral links in our society. They are committed to providing love and support to older adults while valuing the wealth of experience they can learn from.

Keywords: generation Z, intergenerational solidarity, older adults

¹ milenasekulic1996@gmail.com (corresponding author)

Milena Šećerov (<https://orcid.org/0000-0002-0107-5691>)

Milica Solarević (<https://orcid.org/0000-0002-1660-4525>)

Introduction

In contemporary society, we are witnessing a myriad of changes - demographic, socio-economic, cultural, climatic, and digital, among others. These transformations profoundly impact individuals and humanity, from local to global levels. To effectively navigate these inevitable shifts, it is required to explore innovative forms of support. Intergenerational solidarity is a crucial pillar in this endeavor (Todorović et al., 2021). In traditional societies, older adults held significant roles within the family and the broader community, with their experiences being valued and utilized during challenging times. However, the transition to commodity and money-driven economies, the rise of education and employment opportunities for the younger generation outside the family, and the emergence of new ideas about personal freedoms, gender equality, and generational equality have led to a decline in the authority of the older persons (Solarević, Pavlović, 2018).

In the modern era, many societies have seen a diminishing appreciation for older adults, resulting in a reduction of their social influence and material income during retirement. Their reputation, too, has often been affected, and they find themselves experiencing a decrease in importance within the social fabric (Mitrović, Škorić, 2018).

The Autonomous Province of Vojvodina boasts a heterogeneous population comprising members of various nations. Investigating whether differences in solidarity exist between generations concerning individuals from different nations in this region proves intriguing. Encouraging tolerance and solidarity, particularly in multi-ethnic environments, is of utmost importance. Emphasizing the significance of intergenerational solidarity for the well-being and quality of life across all age groups becomes imperative.

In social science research, the term "generation" is widely applied. Demographically, a "cohort" represents all individuals within a specific age category (Ђурђевић, Арсеновић, Маринковић, 2016). Commonly, this term refers to a shared period during which individuals were born, grew up in a particular cultural climate, and experienced historical events that shaped their enduring ways of thinking and feeling. Such shared experiences define generations and set them apart from previous and subsequent ones (Cavalli, 2004; Dolot, 2018).

Measuring solidarity poses challenges. One approach involves surveying public opinion (Bengtson, Oyama, 2007; Garstka, Hummert, & Branscombe, 2005). Trust and understanding should form the bedrock of intergenerational relations in the 21st century.

The primary objective of this paper is to analyze society's readiness for intergenerational solidarity and mutual respect, with a keen awareness of the lead obstacles that may hinder such progress, focusing on older adults and Generation Z.

Generation Z

Generations that precede Generation Z are the Greatest Generation, Silent Generation, Baby Boomers, Generation X, and Millennials (Twenge, 2018; Seemiller & Grace, 2019). There are numerous disagreements in the literature regarding the definition of the age limit of Generation Z. Gen Z was born in the 1990s and is also called the Facebook generation (Csobanka, 2016; Singh & Dangmei, 2016). Some authors believe Generation Z members, or the post-millennium generation were born around 1994 or after 1995 (Fedock, 2017; Fenton, 2020; Cipolletta et al. 2020; Twenge, 2018) or between 1995 and 2012 (Pichler et

al., 2021). Ozkan & Solmaz (2015) believe that members of Generation Z were born after 2000 and call them the Crystal Generation. Members of Generation Z differ from previous generations because they grow up in the digital world. One of the many names of this generation is iGeneration because they are constantly linked to the Internet (Twenge, 2018). Generation Z gets along great in the virtual world. Their social life takes place through social networks, and in that way, they express their views and opinions (Dolot, 2018; Hardey 2011; Vernon, 2019; Ozkan & Solmaz, 2015; Radut, 2021). Constantly spending time online leads to a lack of time with their loved ones. Of course, technology can be advantageous, but it can also take us away from our friends and family if we spend most of our free time on the phone or computer. In today's digital world, it is crucial to dedicate ourselves to each other and to be in solidarity, maintain relations and be tolerant towards members of all generations (Sekulić, 2022).

The concept of intergenerational solidarity

The first researchers who explained the theory of intergenerational solidarity were Bengtson, Olander, and Haddad 1976 (Bengtson, Olander, Haddad 1976). Bengtson and associates (1976) focused on intergenerational solidarity in the family. Bengtson and Oyama (2007) believe that solidarity is about warmth, affection, attraction, interaction, and cooperation. Intergenerational solidarity is recognized as a collective effort involving shared actions and a commitment to honoring the aging process of individuals while embracing the diverse characteristics present across different generations. Intergenerational solidarity is a prudent connection between people of different age groups (Cruz-Saco, 2010). It is necessary to encourage interaction between young and old members of the generations because, in some ways, population aging becomes a challenge to societal stability. Reciprocity is founded on cooperation and collective goals (United Nations 2013). Jamie McQuilkin (McQuilkin, 2015) proposed an index for calculating intergenerational solidarity. Based on extensive survey research and statistical data, he calculated the intergenerational solidarity index for 120 countries, 92% of the world population. The first country on that list is Norway with a value index of 78. Considering that there was no data for the Republic of Serbia, Serbia was not on this list. The Intergenerational Solidarity Index is an indicator of "investments or sacrifices aimed at increasing or maintaining the well-being of future generations" (McQuilkin, 2018, 4). The index is calculated based on economic, environmental, and social indicators.

Researchers in the field of sociology review this issue in Serbia, with a focus on intergenerational solidarity in the family (Milić, 2001; Чикић & Билиновић Рајачић, 2018; Bobić, Vesković Anđelković, 2020; Vlajić, 2021; Vesković Anđelković, 2024). Kuljić (2009) dedicated himself to the sociology of generations in a broader sense. The results of the Red Cross research in the Republic of Serbia in 2019 indicate pronounced intergenerational solidarity and a sense of family obligation, especially in the domain of responsibility and duty to parents (Todorović et al., 2019).

Respect for human rights is deeply rooted in the concept of intergenerational solidarity. There are numerous differences between generations, starting when they grew up - historical circumstances, economic situation, political (in)stability, and cultural differences. All these differences can lead to a lack of solidarity or conflict.

Tuckman and Lodge (1953) predicted that prejudice against the aging population would inevitably emerge as early as the middle of the 20th century. The term "ageism" was coined by Butler (1969), who explained its origins, highlighted its expansion, and emphasized the significance of intergenerational connection, solidarity, and transfer. Lamura, Döhner, and Kofahl (2008) conducted a study examining the dynamics of eldercare within six European nations, exploring the availability, acceptance, and support of care for older individuals within families. Ferring (2010) emphasizes the imperative need for a more comprehensive consideration of aging issues within the European context. The starting point in the research on intergenerational solidarity should be family values (Albert and Ferring, 2018). Hank and Buber (2009), Dykstra et al. (2006) and Saraceno (2008) investigate this topic in European countries.

It is necessary to form strategies, support programs that would benefit members of all generations, and support programs that have a common goal for all generations (Jarrott et al., 2006). Programs that are timely designed and successfully implemented can lead to the point of intergenerational solidarity - an integrated society (Kolm, 2000). Those programs exist in some countries, such as the United States, and are committed to older adults (Cook & Barrett, 1992). The proportion of the old population is increasing both in many European countries and the United States. In Serbia, the share of the old (65+) exceeded the young population (0-14 years). According to the 2022 census, the percentage of the old in Serbia is 21.66%, while the young population is seven per cent lower and amounts to 14.65% (Statistical Office of the Republic of Serbia, 2023). For these reasons, solidarity between generations should be a priority (Пријић & Јовановић 2019). The European Union recognizes the importance of intergenerational solidarity. The European Day of Solidarity between Generations - April 29 - declared in 2008 (<https://www.age-platform.eu/articles/29-april-eu-day-solidarity-between-generations>). 2012 became the European Year of Active Aging and Solidarity between Generations. During 2012, 748 initiatives were adopted, including national and transnational levels of cooperation. Numerous efforts contrived to make the European Union age-friendly by 2020 (Tymowski, 2015). The Government of the Republic of Serbia established the Council for the Promotion of Intergenerational Cooperation and Solidarity, whose task is to encourage support, equal opportunity, and social involvement of older adults, as well as to connect two significant and vulnerable social groups in the Republic of Serbia, young and old (Official Gazette of the Republic of Serbia no. 12/2019). 2017 became the year of intergenerational solidarity in Serbia (Пријић & Јовановић 2019).

Methodology

The survey was conducted online in 2022. The sample included 300 young people between the ages of 15-29. The survey was organized on the territory of the Autonomous Province of Vojvodina (Republic of Serbia). The questionnaire is based on 18 questions branched into four sections. The first section of the question refers to the socio-demographic characteristics of the respondents. The second segment of the question concerns the frequency of contact with people over 65 years. The next segment indicates the traits that associate them with older adults and the support they receive from them.

Table 1. Sample characteristics

	n	%		n	%
Age			Marital status		
15-19	81	27	Single	146	48.7
20-24	107	35.7	In a relationship	114	38.0
25-29	112	37.3	Cohabitation	15	5.0
Gender			Married	24	8.0
Male	65	21.7	Divorced	1	0.3
Female	235	78.3	Ethnicity		
Education			Serbian	255	85.0
Elementary school	3	1	Croatian	4	1.3
High school	145	48.3	Hungarian	4	1.3
Higher School	19	6.3	Slovakian	3	1.0
Bachelor's degree	91	30.3	Other	8	2.7
Master's degree	40	13.3	Do not declared	26	8.7
PhD	2	0.7	Family size		
Occupation			Two members	31	10.3
Pupil	71	23.7	Three members	49	16.3
Student	131	43.7	Four members	137	45.7
Employed	90	30	Five members	47	15.7
Unemployed	8	2.6	Six members and more	36	12.0
Residence					
Countryside	61	20.3			
City	239	79.7			

Note: The participants' responses

The fourth segment of the question concerns the support and assistance that Generation Z provides to older adults. The survey form was based on the studies of Sacan et al. (2020), Solarević and Pavlović (2018) and Соларевић et al. (2018). Survey results were analyzed using SPSS 20.0 software for Windows (Statistical Package for Social Sciences). The reliability of the research results was established by Cronbach's alpha analysis with a value of 0.903. The data were analyzed through statistical analyses of descriptive statistics, T-test for independent samples, and one-way ANOVA.

The range of age cohorts is even and matched. The largest share is women (78.3%). 99% of the respondents have completed secondary education so far, and most of the respondents are still studying. A third part of Gen Z is employed. More than two-thirds of

respondents live in urban areas. Almost half of the respondents are single. Only 13% of Generation Z respondents in Vojvodina are married or cohabiting. Serbs make up 85% of the sample. Slightly less than half of the respondents live in a nuclear-type family. The young people in Vojvodina tend to reside less frequently in multigenerational households.

Results

Following the previous research among European countries, the question was related to the age limit for older adults. A third of the respondents answered 60 years, and the average answer was 58.05 years, which is lower than the range given within the research among the general population. The results are different in all EU countries, but the average of 62 years represents the lower limit of aging according to Europeans. Results of respondents from Serbia indicate that everyone who is over 61 years old is considered older adults (Petrušić, Todorović, Vračević, 2015). Impressions from the Gen Z point of view is sharp.

Almost two-thirds of respondents (69%) know more than ten older adults, and nobody said they didn't know a single older adult. Members of Generation Z spend time with older adults on average from several times a year to once a month (Mean 2.43). There are differences between age groups $F=5.082$, $p=0.007$, the youngest members of Gen Z (15-19) most often spend time with older adults $p=0.011$. Members of the Serbian, Croatian, and Hungarian ethnic groups in Vojvodina mostly agree with the statement that they can learn a lot about family history from their older adults.

Table 2. Attitudes about the behavior and support from older adults

Assertion	Mean	Strongly disagree	Disagree	Uncertain	Agree	Strongly agree
We can learn a lot about family history from the elderly	4.5	3	2.3	5	21.3	68.4
Older adults give us love and support	4.13	3.3	4	16	30	46.7
Older adults give us a model of the proper behavior	3.67	4	11.3	29	25	30.7
Older adults help us with housework	3.68	5.7	8	26.7	32	27.6
We draw life lessons from the experience of the elderly	4.21	3.7	2.7	11.2	33.7	48.7
Older adults are a burden to their family	1.9	51.7	24.7	12.3	4.7	6.7
Older adults support us financially	3.21	10.7	16.7	29.3	27.3	16

Note: * Values are expressed in percentages

The highest level of agreement was expressed about family history, life experience and emotional motives. Half of the respondents strongly disagree that older adults are a burden to their families. Our results differ from the research findings of the Red Cross of Serbia (Petrušić, Todorović, Vračević, 2015) in which society often views older adults as a burden. It is encouraging that Generation Z does not recognize older adults as a burden to their families.

The analysis of the results of the T-test indicates differences in the respondents' attitudes according to gender in two out of seven statements (Table 3).

Table 3. Results of the T-test analysis according to gender

Assertion	<i>F</i>	<i>p</i>
We can learn a lot about family history from our older adults	9.009	0.005
Older adults are a burden to their families	0.117	0.029

Note: The participants' responses; * $p < .05$

The results of the T-test indicate differences in respondents' answers according to gender for six of the eight statements (Table 4). Half of the respondents responded positively to the statement - In the place where I'm living, there are organizations or associations to help older adults.

Table 4. Results of the T-test analysis according to gender

Assertion	<i>F</i>	<i>P</i>
I would like to be part of an organization or association to help the elderly	0.442	0.000
I need to help older adults	5.182	0.001
I love spending time with my grandparents	5.971	0.000
I feel comfortable in the company of older adults	0.212	0.041
In my spare time, I want to volunteer to help the elderly	1.593	0.000
Older adults used to be the backbone of our society	2.657	0.002

Note: The participants' responses; * $p < .05$

The results of the T-test analysis showed a significant difference between the respondent's attitudes concerning association with older adults to the place of residence. Respondents from the urban areas of Vojvodina agreed that the following concepts are most associated with older adults: grey hair, wrinkles, handwork - crafts, and respect (Table 5).

Table 5. Results of the T-test analysis according to residence

Assertion	<i>F</i>	<i>p</i>
Association with older adults - gray hair, wrinkles	7.198	0.008
Association with older adults - handwork – crafts	7.136	0.008
Association with older adults - respect	11.830	0.001

Note: The participants' responses; * $p < .05$

The results of the T-test analysis showed no statistically significant difference between the respondent's attitudes concerning association with older adults according to the level of education. The results of the ANOVA Post Hoc Tests indicate no statistically significant differences between the respondents concerning their families of origin size according to respondents' attitudes concerning association with older adults. Half of the members of Generation Z believe that exhibitions are moderately adjusted for older adults, followed by

theatre performances. However, concerts and movie screenings in cinemas are not adapted for older adults.

The representatives of Generation Z are most associated with the term future (76%), followed by education (66%), creativity (63%), and ability (61%), but the expression carefreeness (48%), cooperation (44%), and tolerance (34%) significantly less.

Discussion and concluding remarks

Members of Generation Z in Serbia consider all people older than 60 to be older adults, although in the literature that limit has been forwarded to 65+ years. Based on our results, Generation Z spends too little time with older adults in their environment (only a few times a year to once a month). However, research conducted in Novi Sad only six years ago indicates that younger respondents often spent time with older adults (Соларевић et al. 2018). The motive is in the structure of the family, a significant share of nuclear families, but also in the challenging time (the COVID-19 pandemic was ongoing at the time of the research). Research by Mrkulić et al. (2021) indicates that caring for older adults and spending time in their company has positive effects on the health of older adults. In addition, the main reason can be modern technologies, social networks, and the life that has been changed under their influence. The stated reasons are precisely synonyms of Generation Z in a way. Taipale et al. (2017) investigated how information and communication technologies affect intergenerational solidarity within the family in Finland and Slovenia. Distance is a factor that encourages intergenerational solidarity when it comes to using ICT. In Portugal, young people are in contact with older family members, primarily through mobile applications and social networks. The findings of these studies indicate a greater connection between members of Gen Z and older adults conditioned by modern technology use (Amaral et al. 2022). Cultural events are not available to all older adults in rural areas. Despite these differences, young people believe that exhibitions and theatre performances are moderately adjusted to older adults compared to concerts and movie screenings in cinemas. Only 70% of the heads of cultural institutions in Novi Sad believe that cultural content is appropriate for older adults (Божих et al., 2018). Respondents associate older adults with associations of grey hair, wrinkles, handicrafts, and respect. A significant level of intergenerational solidarity is noticeable in the statements related to the desire to spend more time with their grandparents (80%) and with other older adults two-thirds need to help older adults and feel comfortable in their company, and only a third of the respondents would sign up to volunteer and help older adults, even though they believe that older adults used to be the backbone of society and deserve respect. In the research of Соларевић et al. (2018), young people did not show a great willingness to get involved in activities to help older adults. In our research, Generation Z respects older adults and feels a deep connection with the elderly members of their family. They fully agree with the statements - we can learn a lot about family history from older adults. We draw life lessons from the experiences of older adults. Older adults give us love and support. Social connection between members of all generations is the basis of functional intergenerational solidarity (Stockel, Litwin, 2013). Filipović Hrast et al. (2019) claim that we need to turn our attention to the family and show children and young people that we are all equally important members of one society and that we should take care of the elderly members of our family because if we do not do this the quality of life of older adults will decrease. In Croatia, the importance of social protection is pointed out through the education of the entire population about the importance of

intergenerational solidarity and the implementation of strategies aimed at improving the quality of life of both the currently older adults and people who will enter the category of the elderly population in the future (Štambuk et al. 2022). In Serbia, as well as in Croatia, the process of depopulation and demographic aging is present these proposals should be used in practice by the Government and local self-governments to raise the quality of life to a higher level. Life expectancy has been increasing for decades, and this trend will continue. Due to the increase in the percentage of older adults, there is an imbalance in society. Social and demographic trends have caused changes in intergenerational solidarity. Our task is to strengthen cooperation between members of all generations, starting from the family level.

The Republic of Serbia is facing significant demographic changes. Population aging represents a major challenge for countries facing depopulation (Devedžić, 2006; Devedžić, Stojilković Gnjatović, 2012; Stojilković Gnjatović, Devedžić, 2020). The 2022 Census shows that the average age of women is 45.2, and men are 42.4 (Statistical Office of the Republic of Serbia, 2023). Indicators of population aging have an upward trajectory, which indicates a process of deep demographic aging (Sekulić, 2022). Intergenerational solidarity in Serbia is intense (Glišić, 2020), but lots of work needs to be done for the daily improvement of relations and to teach young generations to love, respect, and help older adults.

This research is subject to certain limitations, primarily due to the proportionate small sample size of 300 respondents. Future research should examine a larger sample to obtain more comprehensive results.

Notably, a minor proportion of respondents belonged to other nations in Vojvodina. Nevertheless, the ethnic structure remains significant, as evidenced by the latest Census 2022 (Statistical Office of the Republic of Serbia, 2023). However, it is essential to acknowledge that data related to these participants may not be entirely applicable, as attitudes among a small group can be subjective. Efforts should be made to resolve this limitation to encourage participation in research by members of other nations in Vojvodina. This approach will lead to a more diverse example, providing deeper insights into the attitudes and perspectives of various groups.

Another aspect to consider is that the survey was obtained during the COVID-19 pandemic, which posed a notable threat to the population's health, especially older adults. To mitigate the impact of external factors on future studies, researchers may choose to conduct research when health hazards are no longer a concern.

Conflicts of Interest: The authors declare no conflict of interest.

Publisher's Note: Serbian Geographical Society stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

© 2025 Serbian Geographical Society, Belgrade, Serbia.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia.

References

- Albert, I., & Ferring, D. (2018). Intergenerational solidarity in adulthood: The role of family norms in intergenerational support and ambivalence. *Društvena istraživanja*, 27(1), 5-25. <https://doi.org/10.5559/di.27.1.01>
- Amaral, I., Flores, A. M., Antunes, E., & Brites, M.J. (2022). Intergenerational Digitally Mediated Relationships: How Portuguese Young Adults Interact with Family Members Over 65+. In Gao, Q., Zhou, J. (Eds.), *Human Aspects of IT for the Aged Population. Technology in Everyday Living*. HCII 2022. Lecture Notes in Computer Science (pp. 335-348). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-05654-3_23
- Bengtson, V. L., & Oyama, P. S. (2007). *Intergenerational solidarity: Strengthening Economic and Social Ties*. New York: United Nations Headquarters.
- Bengtson, V. L., Olander, E. B., & Haddad, A. A. (1976). The "generation gap" and aging family members: Toward a conceptual model. In J. F. Gubrium (Eds.), *Time, roles, and the self in old age* (pp. 35-52). New York: Human Sciences Press.
- Bobić, M., & Vesković Anđelković, M. (2020). Intergenerational solidarity in care: A case study in Serbia. *Stanovništvo*, 58(2), 1-22. <https://doi.org/10.2298/STNV2002001B>
- Божић, С., Соларевић, М., Пивац, Т., & Блешић, И. (2018). Културно учешће као вид активног старења - могућности и предлози иницијатива. *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 167, 561-571 [Božić, S., Solarević, M., Pivac, T., & Blešić, I. (2018). Cultural participation as a form of active aging - opportunities and proposals for initiatives. *Matica Srpska Social Sciences Quarterly*, 167, 561-571]. <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1867561B>
- Butler, R. N. (1969). Ageism: Another Form of Bigotry. *The Gerontologist*, 9(4-1), 243-6. https://doi.org/10.1093/geront/9.4_part_1.243
- Cavalli, A. (2004). Generations and Value Orientations. *Social Compass*, 51(2), 155-168. <https://doi.org/10.1177/0037768604043003>
- Cipolletta, S., Malighetti, C., Cenedese, C., & Spoto, A. (2020). How Can Adolescents Benefit from the Use of Social Networks? The iGeneration on Instagram. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), Article 6952. <https://doi.org/10.3390/ijerph17196952>
- Cook, F. L. & Barrett, E. J. (1992). *Support for the American welfare state: The views of Congress and the public*. New York: Columbia university Press.
- Cruz-Saco, M. A. (2010). Programs and Policy Development. In M. A. Cruz -Saco & S. Zelenev (Eds.), *Intergenerational solidarity*. New York: Palgrave Macmillan (pp. 129-146). https://doi.org/10.1057/9780230115484_8
- Csobanka, Z. E. (2016). The Generation Z. *Acta Technologica Dubnicae*, 6(2), 63-76. <https://doi.org/10.1515/atd-2016-0012>
- Чикић, Ј. М., & Билиновић Рајачић, А. Љ. (2018). Новија истраживања породице у социолошком прегледу – допринос јачању дисциплине, *Социолошки преглед*, 52(1), 216-251 [Čikić, J. M., Bilinović Rajačić, A. L.J. (2018). Recent family research in the sociological review - a contribution to strengthening the discipline, *Sociological Review*, 52(1), 216-251]. <https://doi.org/10.5937/socpreg52-16270>
- Devedžić, M. (2006). Gender inequalities from the demographic perspective. *Stanovništvo*, 44(2), 65-87. <https://doi.org/10.2298/STNV0602065D>

- Devedžić, M., & Stojilković Gnjatović, J. (2012). New concept of age(ing): Prospective age. *Stanovništvo*, 50(1), 45-68. <https://doi.org/10.2298/STNV1201045D>
- Dolot, A. (2018). The characteristic of Generation Z. *E-mentor*, 2(74), 44-50. <http://dx.doi.org/10.15219/em74.1351>
- Dykstra, P. A., Kalmijn, M., Knijn, T. C. M., Komter, A. E., Liefbroer, A. C., & Mulder, C. H. (2006). *Family solidarity in the Netherlands. (Population Studies)*. Amsterdam: Dutch University Pres.
- Ђурђевић, Б., Арсенић, Д., Маринковић, Д. (2016). *Географија становништва*. Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство [Ђурђевић, Б., Арсенић, Д., Маринковић, Д. (2016). *Geografija stanovništva*. Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo].
- Fedock, B. (2017). Online Dissertation Chairs' Perceptions on the Role of Reflective Mentoring Practices and Changing Student Cross-Cultural and Generational Worldviews. *SAGE Open*, 1-8. <https://doi.org/10.1177/2158244017705421>
- Fenton, J. (2020). Talkin' Bout iGeneration: A New Era of Individualistic Social Work Practice? *British Journal of Social Work*, 50(4), 1238-1257. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcz099>
- Ferring, D. (2010). Intergenerational relations in an aging society: Emerging topics in Europe. *Journal of Intergenerational Relations*, 8(1), 101-104. <https://doi.org/10.1080/15350770903520833>
- Filipović Hrast, M., Shoyen, M. A., & Rakar, T. (2019). A Comparative Analysis of People's Views on Future Policies for Older People. *Revija za socijalnu politiku*, 26(2), 153-169. <https://doi.org/10.3935/rsp.v26i2.1585>
- Garstka, T. A., Hummert, M. L., & Branscombe, N. R. (2005). Perceiving Age Discrimination in Response to Intergenerational Inequity. *Journal of Social Issues*, 61(2), 321-342. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00408.x>
- Glišić, M. (2020). Међугенерациска солидарност у Србији – колико бринемо о старијим особама? *Сocijalna politika*, 3, 51-61. <https://doi.org/10.22182/sp.32020.3>
- Hank, K., & Buber, I. (2009). Grandparents caring for their grandchildren: Findings from the 2004 Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe. *Journal of Family Issues*, 30(1), 53- 73. <https://doi.org/10.1177/0192513X083226>
- Hardey, M. (2011). Generation C: Content, creation, connections and choice. *International Journal of Market Research*, 53(6), 749-770. <https://doi.org/10.2501/IJMR-53-6-749-770>
- Jarrott, S. E., Gigliotti, C. M., & Smock, S. A. (2006). Where do we stand? Testing the foundation of a shared site intergenerational program. *Journal of Intergenerational Relationships*, 4(2), 73-92.
- Kolm, S-C. (2000). Introduction: The Economics of Reciprocity, Giving and Altruism. In C. Kolm, J. Mercier Ythier & L.-A. Gérard-Varet (Eds.), *The Economics of Reciprocity, Giving and Altruism*. New York: St Martin's Press, LLC.
- Kuljić, T. (2009). *Sociologija generacije*. Beograd: Čigoja.
- Lamura, G., Döhner, H., & Kofahl, C. (2008). *Family carers of older people in Europe: A six- country comparative study*. Münster: LIT Verlag.
- McQuilkin, J. (2015). *Intergenerational solidarity, human values and consideration of the future* [Master's thesis, Faculty of Psychology, University of Iceland, Reykjavik, Iceland].

- McQuilkin, J. (2018). Doing Justice to the Future: A global index of intergenerational solidarity derived from national statistics. *Intergenerational Justice Review*, 4(1), 4-21. <https://doi.org/10.24357/igjr.12.1.639>
- Milić, A. (2001). *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja.
- Mitrović, M., & Škorić, D. (2018). The elderly in Serbia. *Thematic Collection of Selected Papers from X International gerontological congress – Aging and Human rights*. Gerontological Society of Serbia.
- Mrkulić, E., Mahmutović, J., Mizdrak, A., Salihović, A., Mulaosmanović, Z., Lučkin, A., & Alihodžić, A. (2021). Importance of Intergenerational Solidarity to Improve the Health of Third Age Persons. *European Journal of Biomedical and Pharmaceutical sciences*, 8(10), 3-12.
- Ozkan, M., & Solmaz, B. (2015). Mobile Addiction of Generation Z and Its Effects on Their Social Lives: (An Application among University Students in the 18-23 Age Group), *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 205, 92-98. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.09.027>
- Petrušić, N, Todorović, N., & Vračević, M. (2015). *Introduction to Aging and Human Rights of the Elderly. A pilot of the financial abuse of the elderly*. Red Cross of Serbia.
- Pichler, S., Kohli, C., & Graanitz, N. (2021). DITTO for Gen Z: A framework for leveraging the uniqueness of the new generation. *Business Horizons*, 64, 599-610. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2021.02.021>
- Пријић, Т., & Јовановић, В. (2019). Како унапредити међугенерацјски дијалог у Србији. Центар за подршку и инклузију Help Net [Prijić, T., & Jovanović, V. (2019). How to improve intergenerational dialogue in Serbia. Help Net Support and Inclusion Center].
- Radut, F. (2021). *Generation Z and Social Networks*. Journal of Education Studies.
- Републички завод за статистику Србије (2023). Попис становништва, домаћинства и станова 2022. године. *Национална припадност: подаци по општинама и градовима*. Републички завод за статистику Србије [Statistical Office of the Republic of Serbia (2023). 2022 Census of Population, Households and Dwellings, *Ethnicity: Data by municipalities and cities*. Book 1. Statistical Office of the Republic of Serbia].
- Sacan, S., Adibellib, D., & Akyile, R. C. (2020). Old age from children's perspective. *Children and Youth Services Review*, 109, Article 104714. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104714>
- Saraceno, C. (2008). Introduction: Intergenerational relations in families – A micro-macro perspective. In Saraceno, C. (Ed.), *Families, aging and social policy: Intergenerational solidarity in European welfare states (Globalization and Welfare)* (pp. 1-19) Cheltenham: Edward Elgar.
- Seemiller, C., & Grace, M. (2019). *Generation Z - A Century in the Making*. New York: Routledge.
- Sekulić, M. (2022). Population aging in selected ex-Yugoslav States. *Researches Review of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management*, 51(1), 1-10. <https://doi.org/10.5937/ZbDght2201001S>
- Singh, A. P., & Dangmei, J. (2016). Understanding The Generation Z: The Future Workforce. *South -Asian Journal of Multidisciplinary Studies (SAJMS)*, 3(3), 1-5.
- Соларевић, М., Арсенић, Д., Ђерчан, Б., & Ђурђев, Б. (2018). Међугенерацјска повезаност и солиданост као мит или друштвена стварност? *Зборник Матице*

- српске за друштвене науке, 167, 547-559 [Solarević, M., Arsenović, D., Đerčan, B., & Đurđev, B. (2018). Intergenerational connection and solidarity as myth or social reality? *Matica Srpska Social Sciences Quarterly*, 167, 547-559]. <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1867547S>
- Solarević, M., & Pavlović, Z. (2018). *Aging and human rights: human dimension of statistics and legislation in Serbia*. Yearbook - human rights protection "From unlawfulness to legality".
- Štambuk, A., Skokandić, L., & Penava Šimac, M. (2022). Potrebe starijih osoba za uslugama iz sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 29(2), 191-211. <https://doi.org/10.3935/rsp.v29i2.1918>
- Stockel, K. J., & Litwin, H. (2013). Social networks and aging well. In A. Börsch-Supan, M. Brandt, H. Litwin & G. Weber (Eds.), *Active Ageing and Solidarity Between Generations in Europe* (pp. 277-287).
- Stojilković Gnjatović, J., & Devedžić, M. (2020). Age waves of baby boom and bust generations through arithmetic and geometric coefficients of population ageing in Serbia. *Demografija*, 17(1), 9-28. <https://doi.org/10.5937/demografija2017009S>
- Taipale, S., Petrovčić, A., & Dolničar, V. (2017). Intergenerational solidarity and ICT usage. In S. Taipale, T.-A. Wilska & C. Gilleard (Eds.), *Digital Technologies and Generational Identity: ICT Usage Across the Life Course* (pp. 69-86). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315398624>
- Todorović, N., Janković, B., & Vračević, M. (2021). *Međugeneracijska solidarnost za sve generacije*. Crveni krst Srbije.
- Todorović, N., Vračević, M., Stanisavljević, D., & Milić, N. (2019). *Međugeneracijska solidarnost između porodice i države*. Crveni krst Srbije.
- Tuckman, J., & Lorge, I. (1953). When Aging Begins' and Stereotypes about Aging. *Journal of Gerontology*, 8, 489-492.
- Twenge, J. (2018). *iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy- and Completely Unprepared for Adulthood*, New York: NY, Atria Paperback.
- Tymowski, J. (2015). *European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations (2012)*. Brussels: European Parliament.
- United Nations (2013). Intergenerational solidarity and the needs of future generations: report of the Secretary-General, New York. A/68/322 Retrieved February 27, 2022, from: <https://digitallibrary.un.org/record/756820?ln=en#record-files-collapse-header>
- Vernon, L. (2019). Time-use for the iGeneration: A person-centered approach. *Human Behaviour and Emerging Technologies*, 1(2), 91-102. <https://doi.org/10.1002/hbe2.146>
- Vesković Anđelković, M. (2024). *Međugeneracijska solidarnost kao odgovor na savremene demografske izazove*. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja, Beograd.
- Влада Републике Србије (2018). *Одлука о образовању Савета за унапређење међугенерациске сарадње и солидарности*. Службени гласник Републике Србије бр. 12/2019. Београд, Република Србија [Government of the Republic of Serbia (2018). *Decision on the formation of the Council for the promotion of intergenerational cooperation and solidarity*. Official Gazette of the Republic of Serbia no. 12/2019. Belgrade, Republic of Serbia].

Vlajić, M. (2021). Dominantni teorijski pristupi u proučavanju intergeneracijskih odnosa u porodici. *Sociologija*, 63(4), 708-727.
<https://doi.org/10.2298/SOC2104708V>

Оригинални научни рад

UDC 27-18-051.81:27-18-051.9
<https://doi.org/10.2298/GSGD2501411S>

Примљено: 31. марта 2025.

Исправљено: 20. априла 2025.

Прихваћено: 24. априла 2025.

Милена Шећеров^{1*}, Милица Соларевих^{2}**

** Институт за друштвене науке, Центар за демографска истраживања, Краљице Наталије 45, Београд, Србија.*

*** Универзитет у Новом Саду, Депарتمان за Географију, Туризам и Хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад, Србија.*

МЕЋУГЕНЕРАЦИЈСКА СОЛИДАРНОСТ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ „Z“

Апстракт: С обзиром да 21. век карактерише значајан пораст очекиваног трајања живота и старење становништва, ова друштвена промена постала је централни фокус бројних јавних политика. Акценат овог чланка је да продре у ставове генерације „Z“ о међугенерациској повезаности и солидарности, посебно према старијим особама. Примарни циљ овог рада је да анализира спремност друштва за међугенерациску солидарност и међусобно поштовање, уз изражену свест о препрекама које могу да ометају такав напредак, са фокусом на старе и генерацију „Z“. Истраживање је засновано на упитнику о ставовима генерације „Z“ о међугенерациској солидарности према старима. Резултати указују да иако генерација „Z“ тренутно проводи ограничено време са старијим особама, постоји легитимна жеља да више времена проводе са њима. Штавише, ова генерација веома поштује старије особе, препознајући њихову виталну улогу као интегралне карике у нашем друштву. Посвећени су пружању љубави и подршке старима, док у исто време цене богатство искуства из којег могу да уче.

Кључне речи: генерација „Z“, међугенерациска солидарност, старије особе

Увод

Сведоци смо бројних промена у савременом друштву – демографских, социоекономских, културних, климатских и дигиталних, између осталих. Ове трансформације дубоко утичу на појединце и човечанство, од локалног до глобалног нивоа. Да бисмо ефикасно управљали овим неизбежним променама, потребно је

¹ milenasekusic1996@gmail.com (аутор за кореспонденцију)

Милена Шећеров (<https://orcid.org/0000-0002-0107-5691>)

Милица Соларевих (<https://orcid.org/0000-0002-1660-4525>)

истражити иновативне облике подршке. Међугенерациска солидарност је кључни стуб у овом подухвату (Todorović et al., 2021). У традиционалним друштвима, старије особе су имале значајну улогу у породици и широкој заједници, а њихова искуства се вреднују и користе у тешким временима. Међутим, прелазак на робну и новчану економију, пораст могућности образовања и запошљавања млађе генерације ван породице и појава нових идеја о личним слободама, родној равноправности и генерацијској равноправности довели су до пада ауторитета старијих особа (Solarević, Pavlović, 2018).

У модерно доба, у многим друштвима приметан је недостатак поштовања према старијим особама, што резултира смањеним друштвеним утицајем и материјалним приходима током пензионисања. Такође, њихова репутација је често нарушена, а њих доживљавају као мање значајне чиниоце друштва (Mitrović & Škorić, 2018).

У Аутономној Покрајини Војводини живи хетерогена популација састављена од припадника различитих нација. Истраживање разлика у међугенерациској солидарности у овом мултиетничком региону истиче се са посебним значајем. Подстицање толеранције и солидарности, нарочито у срединама са етничком разноликошћу, од кључне је важности. Истовремено, наглашавање улоге међугенерациске солидарности у унапређењу добробити и квалитета живота свих старосних група постаје неопходност.

У истраживањима друштвених наука израз „генерација“ има широку примену. Демографски, „кохорта“ представља све појединце у оквиру одређене старосне категорије (Ђурђевић et al., 2016). Обично се овај термин односи на период током којег су појединци рођени, одрасли у одређеној културној клими и искусили историјске догађаје који су обликовали њихов трајни начин размишљања и осећања. Таква заједничка искуства дефинишу генерације и издвајају их од претходних и наредних (Cavalli, 2004; Dolot, 2018).

Мерење солидарности представља изазов. Један од приступа укључује испитивање јавног мњења (Bengtson, Oyama, 2007; Garstka, Hummert, & Branscombe, 2005). Поверење и разумевање требало би да чине основу међугенерациских односа у 21. веку.

Примарни циљ овог рада је да анализира спремност друштва за међугенерациску солидарност и међусобно поштовање, уз изражену свест о водећим препрекама које могу да ометају такав напредак, са фокусом на старије особе и генерацију „Z“.

Генерација „Z“

Генерације које су претходиле генерацији „Z“ су биле највећа генерација, тиха генерација, бејби бум генерација, генерација икс, и миленијалци (Twenge, 2018; Seemiller & Grace, 2019). Постоје бројна неслагања у литератури, када је у питању дефинисање старосне границе генерације „Z“. Припаднике генерације „Z“ рођене 1990-их година називају и Facebook генерацијом (Csobanka, 2016; Singh & Dangmei, 2016). Поједини аутори сматрају да су припадници генерације „Z“ или пост миленијалци рођени око 1994. или након 1995. године (Fedock, 2017; Fenton, 2020; Cipolletta et al. 2020; Twenge, 2018) или између 1995. и 2012. године (Pichler et al., 2021). Ozkan & Solmaz (2015) сматрају да су рођени након 2000. године и називају их кристалном генерацијом. Чланови генерације „Z“ разликују се од претходних по томе

што су одрасли у дигиталном свету. Један од бројних назива ове генерације је и „iGeneration“ јер су стално повезани на интернет (Twenge, 2018). Генерација „Z“ се одлично сналази у дигиталном свету. Њихов друштвени живот се одвија на друштвеним мрежама, они на тај начин износе своје ставове и мишљење (Dolot, 2018; Hardey 2011; Vernon, 2019; Ozkan & Solmaz, 2015; Radut, 2021). Због тога што често проводе време на интернету, мање времена посвећују својим ближњима. Наравно технологија доноси бројне предности, али такође може да нас удаљи од пријатеља и породице, ако већину слободног времена проводимо на телефонима или рачунарима. У савременом дигиталном свету изузетно је важно да се посветимо једни другима и да будемо солидарни, да одржавамо међусобне односе и гајимо толеранцију према члановима свих генерација (Sekulić, 2022).

Концепт међугенерацјске солидарности

Први истраживачи који су објаснили теорију међугенерацјске солидарности били су Bengtson, Olander & Haddad (1976). Bengtson et al. (1976) су се фокусирали на међугенерацјску солидарност у породици. Bengtson & Oyama (2007) сматрају да солидарност чине топлина, наклоност, привлачност, интеракција и сарадња. Међугенерацјска солидарност је препозната као колективни напор који укључује заједничке акције и посвећеност поштовању процеса старења појединаца уз прихватање различитих особина свих генерација. Међугенерацјска солидарност представља разумну повезаност између различитих друштвених група (Cruz-Saco, 2010). Неопходно је подстицати интеракцију између младих и старих припадника генерација, због тога што на неки начин старење постаје изазов за друштвену стабилност. Узајамност је заснована на сарадњи и заједничким циљевима (United Nations 2013). Jamie McQuilkin (2015) предложио је индекс за израчунавање међугенерацјске солидарности. Израчунао је индекс за 120 земаља, односно 92% светске популације, који је базиран на исцрпном анкетном истраживању и статистичким подацима. Највиши скор на листи има Норвешка са вредношћу индекса од 78. С обзиром да потребни подаци за Републику Србију нису доступни, Србија се није нашла на листи. Индекс међугенерацјске солидарности је показатељ „улагања или одрицања у циљу повећања или одржавања благостања будућих генерација“ (McQuilkin, 2018, 4). Индекс је израчунат на основу економских, еколошких и друштвених индикатора.

Социолози су се бавили овим темама у Србији, са фокусом на међугенерацјску солидарност унутар породице (Milić, 2001; Чикић, & Билиновић Рајачић, 2018; Bobić, Vesković Anđelković, 2020; Vlajić, 2021; Vesković Anđelković, 2024). Kuljić (2009) се посветио социологији генерација у ширем смислу. Резултати истраживања спроведеног од стране Црвеног крста 2019. године у Србији указују на изражену међугенерацјску солидарност и осећај породичне обавезе, посебно у домену одговорности и дужности према родитељима (Todorović et al., 2019).

Поштовање људских права је дубоко укоренењено у концепт међугенерацјске солидарности. Постоје бројне разлике између генерација почевши од одрастања – историјске прилике, економска ситуација, политичка (не)стабилност и културне разлике. Све ове разлике могу довести до недостатка солидарности или конфликта.

Tuckman & Lodge (1953) предвидели су да ће се предрасуде према старима појавити већ половином 20. века. Термин „ејдизам“ ("ageism") сковао је Butler (1969), који је објаснио порекло, истакао ширење термина и нагласио значај међугенерациске повезаности, солидарности и трансфера. Lamura, Döhner & Kofahl (2008) спровели су студију која испитује динамику бриге о старима у шест европских земаља, истражујући доступност, прихватање и подршку бриге за старије особе у породицама. Ferring (2010) наглашава императивну потребу за свеобухватнијим разматрањем питања старења у европском контексту. Почетна тачка у истраживању међугенерациске солидарности треба да буде посвећена породичним вредностима (Albert and Ferring, 2018). Hank & Buber (2009), Dykstra et al. (2006) и Saraceno (2008) истраживали су ову тему у европским земљама.

Неопходно је формирати стратегије, програме подршке који би користили припадницима свих генерација и програме подршке који имају заједнички циљ за све генерације (Jarrott et al., 2006). Програми који су на време осмишљени и успешно спроведени могу довести до тачке међугенерациске солидарности - интегрисаног друштва (Kolm, 2000). Такви програми постоје у неким земљама, попут Сједињених Америчких држава, и посвећени су старима (Cook & Barrett, 1992). Удео старије популације расте у многим европским земљама и у САД-у. У Србији удео старих (65+) премашује удео младих (0-14 година). Према Попису из 2022. године удео старог становништва у Србији износи 21,66%, а удео младог становништва 14,65% (Републички Завод за статистику, 2023). Због ових разлога, солидарност међу генерацијама мора бити приоритет (Пријић, & Јовановић, 2019). Европска Унија препознаје важност међугенерациске солидарности, Европски дан међугенерациске солидарности – 29. април, проглашен је 2008. године (<https://www.age-platform.eu/articles/29-april-eu-day-solidarity-between-generations>).

Година 2012. проглашена је Европском годином активног старења и солидарности између генерација. Уложени су бројни напори да Европска Унија буде прилагођена старијима до 2020. године (Tymowski, 2015). Влада Републике Србије основала је Савет за унапређење међугенерациске сарадње и солидарности, чији је задатак да подстакне подршку, једнаке могућности и друштвену укљученост старијих одраслих особа, као и да повеже две значајне и рањиве друштвене групе у Републици Србији, младе и старе (Службени гласник Републике Србије бр. 12/2019). Година 2017. постала је година међугенерациске солидарности у Србији (Пријић & Јовановић, 2019).

Методологија

Истраживање је спроведено путем интернета 2022. године. У узорку је учествовало 300 испитаника старости од 15 до 29 година. Анкета је спроведена на територији Аутономне Покрајине Војводина. Упитник се састоји из 18 питања подељеног у четири сегмента. Први сегмент односи се на социо-демографске карактеристике испитаника. Други сегмент питања тиче се учесталости контакта са особама старијим од 65 година. Следећи сегмент указује на особине које их повезују са старијим особама и подршку коју од њих добијају. Четврти сегмент питања тиче се подршке и помоћи коју генерација „Z“ пружа старијим особама.

Табела 1. Опис узорка

	број	%		број	%
Старост			Брачни статус		
15-19	81	27	Није у вези	146	48.7
20-24	107	35.7	У вези	114	38.0
25-29	112	37.3	У ванбрачној заједници	15	5.0
Пол			У браку	24	8.0
Мушки	65	21.7	Разведен/а	1	0.3
Женски	235	78.3	Националност		
Образовање			Србин/Српкиња	255	85.0
Основна школа	3	1	Хрват/ица	4	1.3
Средња школа	145	48.3	Мађар/ица	4	1.3
Висока школа	19	6.3	Словак/иња	3	1.0
Основне студије	91	30.3	Остало	8	2.7
Мастер студије	40	13.3	Не желим да се изјасним	26	8.7
Доктор наука	2	0.7	Величина породице		
Занимање			Два члана	31	10.3
Ученик/ца	71	23.7	Три члана	49	16.3
Студент/киња	131	43.7	Четири члана	137	45.7
Запослен/а	90	30	Пет чланова	47	15.7
Незапослен/а	8	2.6	Шест чланова и више	36	12.0
Место становања					
Село	61	20.3			
Град	239	79.7			

Белешка: Одговори испитаника

Упитник је формиран по узору на истраживања Sacan et al. (2020), Solarević & Pavlović (2018) и Соларевић et al. (2018). Резултати анкете анализирани су уз помоћ статистичког софтвера за друштвене науке (SPSS 20.0 software for Windows). Поузданост резултата истраживања утврђена је Cronbach's alpha анализом са вредношћу од 0,903. Подаци су анализирани кроз статистичке анализе дескриптивне статистике, Т-тест за независне узорке и one-way ANOVA.

Распон старосних група је уједначен и усклађен. Највећи удео чине жене (78.3%). Удео од 99% испитаника је завршило средње образовање, док се већина њих и даље школује. Трећина испитаника је запослена. Више од две трећине испитаника живи у градовима. Готово половина је слободна. Само 13% њих су у

ванбрачној заједници или у браку. Срби чине 85% узорка. Нешто мање од половине живи у породицама нуклеарног типа. Млади у Војводини ређе станују у вишегенерацијским домаћинствима.

Резултати

На основу досадашњих истраживања у европским земљама, повело се питање о старосној граници за старије. Трећина испитаника је одговорила 60 година, а просечан одговор је био 58,05 година, што је ниже од распона датог у оквиру истраживања међу општом популацијом. Резултати су различити у свим земљама Европске Уније, али просек од 62 године представља доњу границу старења према мишљењу Европљана. Резултати испитаника из Србије указују да се старијим особама сматрају сви старији од 61 године (Petrušić, Todorović & Vračević, 2015). Ставови генерације „Z“ показали су се као оштри.

Готово две трећине испитаника (69%) познаје више од десет старијих особа и нико није означио да не познаје ни једну старију особу. Припадници генерације „Z“ у просеку проводе време са старијима између неколико пута годишње и једном месечно (Mean 2.43). Постоје разлике између старосних група $F=5.082$, $p=0.007$, најмлађи чланови генерације „Z“ (15-19) најчешће проводе време са старијима $p=0.011$. Припадници Српског, Хрватског и Мађарског народа у Војводини сматрају да могу много да науче о породичној историји од старијих чланова њихових породица.

Табела 2. Ставови о понашању и подршци старијих

Тврдња		У потпуности се не слажем	Не слажем се	Нисам сигуран/а	Слажем се	У потпуности се слажем
Од старијих можемо много научити о породичној историји	4.5	3	2.3	5	21.3	68.4
Стари нам пружају љубав и подршку	4.13	3.3	4	16	30	46.7
Стари нам пружају добар пример лепог понашања	3.67	4	11.3	29	25	30.7
Стари нам помажу у кућним пословима	3.68	5.7	8	26.7	32	27.6
Из искуства стarih извлачимо животне поуке	4.21	3.7	2.7	11.2	33.7	48.7
Стари представљају терет својој породици	1.9	51.7	24.7	12.3	4.7	6.7
Стари нам помажу финансијски	3.21	10.7	16.7	29.3	27.3	16

Белешка: Вредности су приказане у процентима

Највиши ниво слагања је изражен код ставова о породичној историји, животном искуству и емотивних мотива. Половина испитаника се у потпуности не слаже са тврдњом да стари представљају терет својој породици. Наши резултати се разликују од налаза истраживања Црвеног крста Србије (Petrušić, Todorović & Vračević, 2015) у којима друштво често посматра старије као терет. Чињеница да генерација „Z“ не посматра старе као терет је веома охрабрујућа. Анализа резултата Т-теста указује на разлике у ставовима испитаника према полу у две од седам тврдњи (Табела 3).

Табела 3. Резултати Т-тест анализе према полу

Тврдња	F	p
Од старијих можемо много научити о породичној историји	9.009	0.005
Стари представљају терет својој породици	0.117	0.029

Белешка: Одговори испитаника; * $p < .05$

Резултати Т-теста указују на разлике у одговорима испитаника према полу, у шест од осам тврдњи (Табела 4). Половина испитаника је позитивно одговорила на констатацију – У месту у којем живим постоје организације или удружења за помоћ старима.

Табела 4. Резултати Т-тест анализе према полу

Тврдња	F	p
Желео/желела бих да будем део организације или удружења за помоћ старима	0.442	0.000
Имам потребу да помогнем старијим људима	5.182	0.001
Волим да проводим време са баком и деком	5.971	0.000
Осећам се пријатно у друштву старих људи	0.212	0.041
У слободно време желим да волонтирам како би помогао/ла старим људима	1.593	0.000
Стари људи су некада били ослонац нашег друштва	2.657	0.002

Белешка: Одговори испитаника; * $p < .05$

Резултати Т-тест анализе показали су значајну разлику у ставовима испитаника о повезаности са старијим особама, према месту становања. Испитаници из урбаних средина Војводине сложили су се да се за старије особе највише везују следећи појмови: седа коса, боре, ручни рад – занати и поштовање (Табела 5).

Табела 5. Резултати Т-теста према месту становања

Тврдња	F	p
Асоцијација на старе - седа коса, боре	7.198	0.008
Асоцијација на старе – ручни рад - занати	7.136	0.008
Асоцијација на старе - поштовање	11.830	0.001

Белешка: Одговори испитаника; * $p < .05$

Резултати Т-тест анализе нису показали статистички значајну разлику између ставова испитаника о повезаности са старијим особама према степену образовања. Резултати ANOVA Post Hoc теста не указују на статистички значајне разлике између

испитаника у погледу величине њихових породица порекла према ставовима испитаника о повезаности са старијим особама. Половина припадника генерације „Z“ сматра да су изложбе умерено прилагођене старијим особама, а затим следе позоришне представе. Међутим, концерти и пројекције филмова у биоскопима нису прилагођени старијим особама. Представници генерације „Z“ највише се повезују са појмовима будућност (76%), затим образовање (66%), креативност (63%) и способност (61%), али значајно мање са појмовима безбрижност (48%), сарадња (44%) и толеранција (34%).

Дискусија и закључна разматрања

Припадници генерације „Z“ у Србији сматрају старим све људе старије од 60 година, иако та граница у литератури почиње са 65 година. На основу наших резултата, генерација „Z“ проводи премало времена са старијим особама у њиховом окружењу (само неколико пута годишње до једном месечно). Међутим, истраживање спроведено у Новом Саду шест година раније указује да су млађи испитаници често проводили време са старијим особама (Соларевић et al. 2018). Мотив можемо наћи у структури породице, значајном уделу нуклеарних породица, али и у изазовном времену (пандемија COVID-19 је била у току у време истраживања). Истраживање које су спровели Mrkulić et al. (2021) указује да брига о старијим особама и провођење времена у њиховом друштву позитивно утиче на здравље старијих особа. Осим тога, главни разлог могу бити савремене технологије, друштвене мреже и живот који је промењен под њиховим утицајем. Наведени разлози су на неки начин управо синоними генерације „Z“. Taipale et al. (2017) истраживали су како информационе и комуникационе технологије (ИКТ) утичу на међугенерациску солидарност унутар породице у Финској и Словенији. Удаљеност је фактор који подстиче међугенерациску солидарност када је у питању коришћење ИКТ. У Португалу су млади у контакту са старијим члановима породице, пре свега преко мобилних апликација и друштвених мрежа. Налази ових студија указују на већу повезаност припадника генерације „Z“ са старијим особама условљену употребом савремене технологије (Amaral et al. 2022). Културни догађаји нису доступни свим старијим особама у руралним подручјима. Упркос овим разликама, млади верују да су изложбе и позоришне представе умерено прилагођене старијим особама у поређењу са концертима и пројекцијама филмова у биоскопима. Само 70 одсто руководилаца установа културе у Новом Саду сматра да су културни садржаји прикладни за старије особе (Божић et al., 2018). Испитанике на старије особе асоцирају појмови седа коса, боре, ручни рад и поштовање. Значајан ниво међугенерациске солидарности уочљив је у изјавама које се односе на жељу да више времена проводе са баком и дедом (80%) и другим старијим особама, две трећине испитаника има потребу да помогне старима и осећају се пријатно у њиховом окружењу, само трећина испитаника би се пријавила за волонтирање и помоћ старијим особама, старији људи су некада били ослонац нашег друштва и заслужују поштовање. У истраживању које су спровели Соларевић et al. (2018), млади нису показали значајну вољу да буду укључени у активности помоћи старијима. У нашем истраживању, генерација „Z“ поштује старије особе и осећа дубоку повезаност са старијим члановима своје породице. Они се у потпуности слажу са тврдњама – можемо много научити о породичној историји од старијих одраслих особа. Извлачимо животне лекције из

искустава старијих особа. Старији нам дају љубав и подршку. Друштвена повезаност припадника свих генерација је основа функционалне међугенерациске солидарности (Stockel, Litwin, 2013). Filipović Hrast et al. (2019) тврде да треба да скренемо пажњу на породицу и покажемо деци и младима да смо сви подједнако важни чланови једног друштва и да треба да водимо рачуна о старијим члановима наше породице, јер ако то не учинимо, квалитет живота старијих ће опати. У Хрватској се на важност социјалне заштите указује кроз едукацију целокупног становништва о важности међугенерациске солидарности и имплементацију стратегија усмерених на побољшање квалитета живота како тренутно старијих особа тако и особа које ће у будућности ући у категорију старије популације (Štambuk et al. 2022). У Србији, као и у Хрватској, присутан је процес депопулације и демографског старења, ове предлоге треба да у пракси искористе Влада и локалне самоуправе за подизање квалитета живота на виши ниво. Очекивани животни век се повећава већ деценијама и овај тренд ће се наставити. Услед повећања процента старијих, постоји неравнотежа у друштву. Друштвени и демографски трендови условили су промене у међугенерациској солидарности. Наш задатак је јачање сарадње међу припадницима свих генерација, почевши од породичног нивоа.

Република Србија се суочава са значајним демографским променама. Старење становништва представља велики изазов за земље које се суочавају са депопулацијом (Devedžić, 2006; Devedžić, Stojilković Gnjatović, 2012; Stojilković Gnjatović, Devedžić, 2020). Попис из 2022. године показује да је просечна старост жена 45,2 године, а мушкараца 42,4 (Републички Завод за статистику, 2023). Индикатори старења становништва имају узлазну путању, што указује на процес дубоког демографског старења (Sekulić, 2022). Међугенерациска солидарност у Србији је интензивна (Glišić, 2020), али треба много радити на свакодневном побољшању односа и учењу младих генерација да воле, поштују и помажу старије одрасле.

Ово истраживање подлеже одређеним ограничењима, пре свега због сразмерно малог узорка од 300 испитаника. Будућа истраживања би требало да испитају већи узорак да би се добили свеобухватнији резултати.

Значајно мањи део испитаника припада другим нацијама у Војводини. Ипак, етничка структура остаје значајна, о чему сведочи последњи Попис из 2022. године (Републички Завод за статистику, 2023). Међутим, неопходно је признати да подаци који се односе на ове учеснике можда нису у потпуности применљиви, јер ставови међу малом групом могу бити субјективни. Треба уложити напоре да се ово ограничење реши како би се подстакло учешће у истраживању припадника других народа у Војводини. Овај приступ ће довести до разноврснијег примера, пружајући дубљи увид у ставове и перспективе различитих група.

Још један аспект који треба узети у обзир је да је истраживање спроведено током пандемије COVID -19, која је представљала значајну претњу по здравље становништва, посебно старијих особа. Да би ублажили утицај спољашњих фактора на будућа истраживања, истраживачи могу спровести истраживање након престанка потенцијалне опасности по здравље.

Сукоб интереса: Аутори изјављују да нема сукоба интереса.

Напомена издавача: Српско географско друштво остаје неутрално по питању јурисдикције у објављеним мапама и институционалним везама.

© 2025 Српско географско друштво, Београд, Србија.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia.

Литература (погледати у енглеској верзији текста)